

Л. О. Корчевна

доктор юридичних наук, професор,
завідувачка кафедри конституційного права та правосуддя

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ НОРМ ДОГОВІРНОГО ПРАВА В РОМАНО-ГЕРМАНСЬКІЙ ПРАВОВІЙ СІМ'І

Договір виступає сьогодні одним з важливих джерел права, під яким розуміється зобов'язуюча угода між окремими особами або органами держави. Основні характеристики сучасного договірного права романо-германської правової сім'ї сформувались в Стародавньому Римі. Римське договірне право було правом недержавного походження, яке позначалось формулою «закон договору». Суттєвими характеристиками договірного права є: добровільна згода учасників на його укладення, взаємна воля учасників, обов'язковий характер договірних зобов'язань, недотримання яких передбачає застосування штрафних санкцій [1, с. 278–282].

Сучасне романо-германське право законодавчо закріплює можливість впливу практики професійних організацій і органів адміністрації на процес створення і функціонування права. Усталені звичаї і методи правокористувачів різною мірою беруть участь у функціонуванні і еволюції правової сфери і часто є доповненням до законів і підзаконних актів. Творцями договірного права є самі учасники цих відносин, які самотійно можуть визначати обов'язкові для себе норми, обираючи таким чином положення закону, від яких вони можуть ухилитись або яким мають підкорятись, за умови, що закон постає не більше як допоміжний засіб правового регулювання [2, с. 140].

Таке правило стосується перш за все сфери укладення договорів. Тут ухилення від факультативного закону звичне. Але коли воно повторюється часто і в подібних випадках, тобто стає елементом професійної практики, остання, врешті-решт, формується як чинне право. Такий спонтанний порядок стає порядком правовим [2, с. 140–141].

Аналогічно тому, як практика сприяє створенню права, вона часто бере участь в його тлумаченні. Трапляються навіть випадки, коли практика наважується винести вирок закону.

Таким чином, залежно від конкретного випадку, публічна влада чи коло професіоналів запроваджують свої закони, створюючи, інтерпретуючи чи заперечуючи при цьому юридичні правила. Практика, що формується, в змозі в такому випадку спиратись на звичай, коли йдеться про усталені правила укладення договорів, на прецеденти, коли йдеться про судову практику, чи на закон, коли вона підштовхує до його опрацювання та зміни [2, с. 142].

Яскравим прикладом реалізації норм договірного права стали колективні трудові договори. Мета таких договорів — впорядкувати колективні стосунки між наймодавцями і найманими працівниками, і вони виходять з договірної згоди, яка складається між наймодавцем чи об'єднанням наймодавців і однією чи декількома профспілковими організаціями найманих працівників; при цьому положення колективних договорів застосовуються до трудових договорів, які укладені наймодавцями, що увійшли до об'єднання, за винятком статей, де обумовлюються особливі інтереси найманих працівників у межах індивідуальних договорів. Слід відмітити, що при розширеному тлумаченні колективні договори стають обов'язковими для всіх наймодавців, які охоплюються професійними територіальними рамками цих договорів, навіть коли вони не належать підприємницьким організаціям, які підписали ці договори чи приєдналися до них. Таким чином, договори отримують силу обов'язкового регламентуючого акта, хоча їх положення зберігають договірну природу [2, с. 143–144].

Тенденція укладення типових договорів, що спостерігається сьогодні, тобто моделей, які служать взірцями і за межі яких сторони намагаються не виходити, веде до «стандартизації» великої кількості юридичних операцій. Загальний характер цих моделей веде до того, що вони витискують допоміжні закони, чи навіть до того, що у випадку, коли їх затверджують професійні чи адміністративні установи, за ними закріплюється статус імперативних. Укладачі і редактори типових договорів реалізують фактично регламентну владу. Стосується це і міжнародних угод, наприклад у сфері морського права. Ці угоди посідають місце встановлених законом правил. Йдеться про теорію ухилення від закону, яка своїм витоком має приватне право і поширена в міжнародному праві [3, с. 18].

Типові договори і договори приєднання витискають і заміняють юридичні правила. Договори укладаються на основі існуючої практики загальних правил чи звичаю. Рано чи пізно учасники договірної процедури починають регулярно на них посилаються, а правила, постаючи засобом, який виникає в умовах договірної свободи, врешті-решт, посідає місце закону [2, с. 143–145].

Таким чином, сучасне романо-германське право все більше складається з таких правил, які зачіпають колективні інтереси: сімейні, майнові, професійні та інші, які незважаючи на те, що стосуються окремих представників цих інтересів, поширюються на всіх членів якої-небудь спільноти, галузі діяльності, розкриваючи, таким чином, свій регламентуючий характер. Це так звані акти-правила, серед яких колективний трудовий договір, який складається професійними організаціями з метою, щоб він був застосований до всіх представників тієї чи іншої професії, є найбільш яскравим прикладом. Зі сказаного випливає, що особливість реалізації норм договірної права зумовлена природою договору як вираженням вільної, доброї і обопільної волі його учасників.

Література

1. Иеринг Р. Значение римского права для нового мира [Текст] / Р. Иеринг. — СПб., 1875. — 380 с.
2. Бергель Ж.-Л. Общая теория права [Текст] / Ж.-Л. Бергель; пер. с фр. — М.: Nota bene, 2000. — 576 с.
3. Иеринг Р. Дух римского права на различных ступенях его развития [Текст] / Р. Иеринг. — СПб., 1875. — Ч. I. — 321 с.
4. Цвайгерт К. Введение в сравнительное правоведение в сфере частного права [Текст] : в 2 т. / К. Цвайгерт, Х. Кетц. — М.: Международные отношения, 2000. — Т. 1. Основы. — 480 с.